

MITÄ TIEDÄT KERTOMUKSESTANI? BISEKSUAALINEN AMBIVALENSSI JA QUEER- LUKEMINEN

Pauliina Haasjoki

'Man kan skriva om vad som helst', har min mamma en gång sagt. 'Bara man bäddar in det i en intressant litterär gestaltning.' **Men kan man?** Kan man till exempel skriva om det här? HUR ska man skriva om det här för att få det att passa in? **Någonstans?** (Monika Fagerholm: *Diva*, s. 137)

Tässä artikkelissa kysyn, miten tieto biseksuaalisuudesta ja ambivalentista seksuaalisuudesta välittyy kirjallisuudessa – tai paremminkin miten ja miksi se ei välity. Tieto-sanalla viitataan yhtäältä ”kaapin epistemologiaan” eli seksuaalisuuden määrittämiseen joksikin, jota voidaan salata, paljastaa, saattaa tietoon tai tietää väärin (Sedgwick 1990). Toisaalta viitataan sillä myös foucaultlaisiin ajatuksiin tiedosta, vallasta ja subjektiudesta, jossa itsenä oleminen on loputonta totuuden kertomista itsestä ja erityisesti seksuaalisuudesta (Foucault 1999, 55, 111–112). Kolmanneksi viitataan sillä kirjallisuudessa kertomiseen ja lukemiseen, mitä voi ajatella tiedon tuottamisena. Miten saamme tietoa fiktiivisistä henkilöistä tai tapahtumista, ja mitä tapahtuu, kun fiktiota lukiessamme saamamme tieto on usein ristiriitaista? Entä miten tuotamme tietoa lukemisestamme? Esitän kysymykseni suh-

teessa kahteen teoreettiseen ja kahteen kaunokirjalliseen teokseen: Judith Roofin *Come As You Are: Sexuality and Narrative* (1996) ja Annamarie Jagosen *Inconsequence: Lesbian Representation and the Logics of Sexual Sequence* (2002) sekä Kaarina Valoallon *Sisilisko ja minä* (1991) ja Monika Fagerholmin *Diva* (1998)

Käytän termiparia ”biseksuaalinen ambivalenssi” kuvaamaan biseksuaalisuuden ja ambivalenssin merkitysten yhteenkietoutumista. Ambivalenssilla tarkoitan ”molemmuutta” ja kiistanalaista häilyvyyttä. Biseksuaalisuus määrittyy ambivalentiksi kaksijakoisessa sukupuoli- ja seksuaalisuusjärjestyksessä, kun se sijoittuu kahden tiedetyksi oletetun vaihtoehdon välille (homo/heteroseksuaalisuus). Kysymys seksuaalisuudesta asettuu kulttuurissamme muotoon ”kumpi”, ja ambivalenssin paikka hupenee helposti kysymykseen ”kumpaa lähinnä”. Kahtalaisuus ja häilyvyys voivat sisältää biseksuaalisuuden käsitteeseen ilman, että se menettää merkitystään tai kiinnostavuuttaan.¹ Tuloksena on queer-luettu biseksuaalisuus.

Queer-lukeminen on sen tutkimista, mitä sukupuoliesta ja seksuaalisuudesta oletetaan ”tie-

1. Biseksuaalisuutta identifikaationa on pyritty irrottamaan häilyvyysleimasta, johon sisältyy käsityksiä epäkypsyydestä ja epätietoisuudesta (ks. esim. Rust 1996, 66). Sen määrittelyssä korostuu usein itsemäärittely ja sen oikeutus (Kangasvuo 2001, 6–7). Biseksuaalisuus on sellaisen henkilön ominaisuus, joka kertoo itselleen biseksuaalisen ”identiteettitarinan”, vaikka tarina ulkoa päin tulisikin luetuksi esimerkiksi vaihteleviksi identifikaation vaiheiksi. Vaihtoehto tarinametaforalle on Paula C. Rustin ajatus paikantumisesta suhteessa kulloisenkin ”seksuaalisen maiseman maamerkkeihin”, jolloin biseksuaalisuus merkitsee kahtalaisia maamerkkejä (Rust 1996). Marjorie Garber (2000) jättää biseksuaalisuuden määrittelyn avoimeksi ja jäljittää sen sijaan siihen liittyvää jokapäiväistä eroottisuutta sekä rajan ylittämisen ja moninaisuuden merkityksiä.

detyksi” ja miten (hetero)seksuaalisuutta luonnollistetaan osana sukupuolijärjestystä. Se on myös toisenlaista tietoa tuottavaa kriittisyyttä (ks. Rossi 2003, 121; Kekki 2004, 34–35). Queer on siis sukupuolisensitiivinen käsite ja suhteutuu feministiseen traditioon. Biseksuaalisuus on hyödyllinen lähtökohta queer-lukemiselle siksi, että se viittaa niihin yliviivattuihin välitiloihin, joita seksuaalisuuden hierarkkinen kaksijakoisuus tuottaa. Biseksuaalisuuden kertominen ja lukeminen kietoutuu itsen, totuuden ja tahdon ambivalensseihin sekä kerronnan ja juonen murtumiin.²

Pohdin tapoja, joilla teksti voi mahdollistaa ambivalenssin kertomisen ja biseksuaalisuuden lukemisen. Suomalaisessa sukupuolta ja seksuaalisuutta käsittelevässä kirjallisuudentutkimuksessa biseksuaalisuutta ei juuri ole luettu. (ks. esim. Hekanaho et al 1996; Kekki ja Ilmonen 2004³). Voisiko ambivalentti tieto välittyä silloin, kun ei kerrota ”kummastakaan vaihtoehdosta”? Vai silloin, kun kerrotaan johdonmukaisesti ja ristiriitaisesti ”kummastakin”? Vai mahdollistuu ambivalenssin kertominen vasta teksteissä, joissa pyritään kumoamaan tietämisen mahdollisuus ja horjuttamaan vaihtoehtoja? Näiden mahdollisuuksien tarkastelussa apunani ovat Valoaallon ja Fagerholmin teokset. *Sisilisko ja minä* edustaa kokeilua, jossa rakastetun sukupuolta ei kerrota; *Diva* taas kertoo monella tavalla sukupuolittuneista suhteista. Teokset asettuvat siis karkeasti ”ei kummankaan” ja ”molempien” kerronnaksi.

Esitän kysymyksen biseksuaalisen ambivalenssin kertomisesta Judith Roofin *Come As You Are* ja Annamari Jagosen *Inconsequence* -teoksille, jotka edustavat seksuaalisuuden kaksijakoisuutta problematisoivaa ja kirjallisia tekstejä lukevaa tutkimusta. Molemmat pohtivat kiinnostavasti sitä, miten seksuaalisuutta jäsennetään ensisijaisiksi ja toissijaisiksi tarinan vaiheiksi. Biseksuaalisuus kuitenkin sivuutetaan teoksissa. Tämä hiljaisuus viestittää poliittikasta ja retoriikasta. Miten Roofin ja Jagosen keskustelu seksuaalisen tiedon tuottamisesta muuttuu tai jatkuu eteenpäin, jos biseksuaalisuus- ja ambivalenssi-termit otetaan mukaan? Vastaan tähän kysymykseen osaltani tuomalla Roofin ja Jagosen termit osaksi kahden esimerkkiteksteini luentaa.

HUTERAN POHJAN KRITIIKKI

Judith Roof ja Annamari Jagose pyrkivät tarkastelemaan ajattelun, kulttuurituotteiden ja poliittisen toiminnan logiikkoja, jotka ylläpitävät sukupuolitettuja hierarkioita. Roofin keskeinen käsite ja purkutyön kohde on narratiivin ”heteroideologisuus”, Jagosen taas *sequence*-käsitteellä kuvattu jaksollisuuden ja ensimmäinen/toinen -järjestyksen logiikka. Roof ja Jagose huomauttavat, että nämä logiikat ovat käytössä myös silloin, kun seksuaalisuutta käsitellään kyseenalaistavasti esimerkiksi lesbotutkimuksessa tai -aktivismissa.⁴

2. Biseksuaalisuuden kiinnostavuus ei mielestäni paikannu oletukseen sen rajoja ylittävästä, vapauttava olemuksesta (ks. myös Dollimore 1997, 253–254), vaan siihen, miten *sekä* sen ongelmallisuus *että* kumouksellisuus valaisevat sukupuolijärjestelmän hierarkkisuutta. Ambivalenssia korostaessani en väitä mitään biseksuaaleiksi identifioituvien ihmisten todellisuudesta tai pyri puhumaan minkään ihmisryhmän puolesta, vaan kiinnostukseni kohteena on biseksuaalisuus kulttuurisesti ja fiktiivisesti kerrottuna ja luettuna – millä tietenkin on vaikutuksensa ihmisten elämiin.

3. *Pervot pidot* -antologiassa (2004) biseksuaalisuus nousee esiin Tiina Rosenbergin luennassa *Kuningattaren jalokivikoru* -teoksesta (Rosenberg 2004). Muuten *Pervojen pitojen* artikkeleissa ei käsitellä bi-seksuaalisuutta, vaan tekijät valitsevat muita strategioita homo/hetero-opposition tarkasteluun ja purkamiseen.

4. Teokset pohtivat sukupuolen ja seksuaalisuuden kytköksiä ja kaksijakoisuutta tavalla, jonka miellän queeriksi, vaikka Jagose ja Roof eivät suoraan käytä tätä termiä. Toinen heitä paikantava seikka on

Judith Roof puhuu narratiivista rakenteena, joka sisältää kokemuksemme päämääristä ja eheydestä, asioiden luonnollistetusta olemisen ja etenemisen tavasta. Hän pyrkii osoittamaan reproduktiivista heteroseksuaalisuutta luonnollistavan ideologian paitsi useimmin kerrotuissa ”tavallisissa tarinoissa” myös (modernin) narratiivin rakenteessa (Roof 1996, xxii). Roofin lukemissa psykoanalyysin, kerronnan teorioiden ja erilaisten fiktioiden narratiiveissa alkutilanteeksi asetetaan samuus ja liikkumaton tasapaino, jota horjutetaan, jotta aikaansaadaan eroja. Kertomuksessa tarvitaan esteitä ja hämmennystä, jotta se pysyisi liikkeessä ja jotta loppu olisi tuottava ja näyttävä. Siinä missä narratiivin loppu on metaforisesti ”heteroseksuaalinen” erilaisten tuleminen yhteen, sen sekava ja erilaisilla umpikujilla uhkaava keskikohta on metaforisesti ”homoseksuaalinen”: perversiolla on paikkansa tarinassa vain jännitteiden luojana ennen loppua, jossa koko tarina tulee tiedetyksi ja hallituksi. Heteroseksuaalisuudelle siis pedataan paikka voimana, joka korjaa kaiken pieleen menneen ja palauttaa jotain alkupe räiseksi kuvittelusta tasapainon tilasta. (Roof 1996, xix–xxi.) Sellaiset valtavirtaiset tarinat, jotka leikittelevät esimerkiksi ristiinpukeutumisen tuottamalla sukupuolihämmennyksellä, ovat malliesimerkkejä näennäisestä eksymisestä, joka lopulta johtaa oikealle tielle.

Koska narratiivi on metaforisesti heteroseksuaalinen, lesboutta juhliiva tai normalisoiva tekstikin on Roofille usein epätydyttävää luettavaa: tekstit vaihtavat näyttelijät, mutta säilyttävät heteroideologisen näytelmän (Roof 1996, xxvi). Erityisen kiinnostavia biseksuaalisuuden ajattelulle ovat Roofin huomiot ulostulotarinoista, joissa vaikuttaa ”sisäisen” ja ”ulkoi sen”, oikean ja väärän tiedon ero ja lopullisen yhteen tuleminen pyrkimys (mt. 105–107). Vaik-

ka Roof ei sitä muotoile, näin biseksuaalisuuden voi nähdä uhkana ulostulotarinan dynamiikalle: alun ”heteroseksuaalinen” ja lopun ”lesbinen” tieto eivät voi olla osa samaa ”biseksuaalista” tietoa.

Annamarie Jagose kuvaa *sequence*-termillä jaksollisuutta tai sekventiaalisuutta, jossa ikään kuin neutraali kronologia, hierarkkinen järjestys ja kausaalisuus samastuvat. Modernista seksuaalisuudesta tuotetaan tietoa luonnollisena järjestyksenä, jossa asiat seuraavat toisiaan ja toisistaan. (Jagose 2002, ix.) Sekventiaalisessa logiikassa tietyt seksuaalisuuden ilmiöt ovat aina ensin, toiset niistä seuraavia, ja luonnollinen totuus seksuaalisuudesta on aina ensin, seksuaalisuuden tai identiteetin ilmaus vasta sitten. Esimerkiksi psykoanalyysin ensimmäinen/toinen-logiikoissa homoseksuaalisuus on aina toista: se joko selittää ja mahdollistaa heteroseksuaalisuuden synnyn tai ilmenee sen imitaationa ja vääristymänä. (Mt. x–xi, 26–27, 31–32.) Paradoksaalisesti näitä strategioita ja oletuksia on käytetty viime aikoihin asti myös lesbohistorian kertomisessa ja lesbouden näkyviin tuomisen strategioina. Sen vastustaminen, että lesbous määritellään imitoiduksi ja toissijaiseksi seksuaalisuudeksi, ohittaa Jagosen mukaan helposti sen, miten kaikki seksuaalisuudet ovat aina imitoituja ja toissijaisia. (Mt. x–xi, 23.)

Sekventiaalinen logiikka ja narratiivin heteroideologisuus valaisevat mielestäni mainiosti myös sitä, miksi biseksuaalisuus seksuaalisena ambivalenssina on hankalasti tiedettävissä, kerrottavissa ja luettavissa. Narratiivi litistää hetkellisen sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden, mahdollisuuksien läsnäolon, lopulta aina ”sivupoluiksi” ja ”oikeaksi tieksi” (Roof 1996, 81). Sekventiaalisessa logiikassa seksuaalisuuden kategoriat seuraavat myös aina toisistaan ja toisiaan eivätkä voi olla ym-

sitoutuminen erityisesti lesbouden representaatioiden pohtimiseen ja osin lesbofeminismin perinteeseen. Lesbofeminismin tarkoitan sellaista sekä sukupuolijärjestykseen että valtavirtaisen feminismin heterosentrismiin kohdistuvaa kriittisyyttä, joka asettaa lesbouden kumoukselliseksi katseluasemaksi (ks. esim. Zimmerman 1985).

märrettävissä yhtä aikaa tai vaihtoehtoisina. Logiikka torjuu biseksuaalista ambivalenssia ja ristiriitaisuuksia jäsentämällä ne muotoon ”ensin tämä, sitten tuo” tai ”koska (ei) tämä, siksi tuo”.

Jagose analysoi Virginia Woolfin *Mrs. Dalloway* kertomuksena, jossa menneisyyteen sijoitetun naisrakkauden muistelu ja nykyisen heteroavioliiton arkeen sopeutuminen pidetään erillään eri aikatasoissa niin, ettei rakkaus naiseen koskaan voi olla ”nykyistä” (Jagose 2002, 82–87). Tulkinta näyttää myös, miksi teosta ei helposti lueta biseksuaalisen nykyisyyden tarinana.

Roof ja Jagose eivät kuitenkaan sovelta käsitteistöään biseksuaalisuuden pohtimiseen. Tuntuu jopa, että itse niin tehdessäni luen heitä vastakarvaan. Roof mainitsee biseksuaalisuuden parissa yhteydessä: hän vastaa saamiinsa biseksuaalisuutta esille nostaviin kommentteihin tulkitsemalla ne lesbofobisiksi (Roof 1996, 195–196, viite 12). Hän nimeää myös sen hetkelisen vertikaalisen moninaisuuden, jota narratiivi sietää vain selvitettäväksi tarkoitettuna sotkuna, hyvin painokkaasti homoseksuaaliseksi, ei biseksuaaliseksi (mt. 81). Jagose taas ei mainitse termiä biseksuaalisuus kertaakaan, vaan tuntuu jopa kiertävän sitä kirjoittaessaan esimerkiksi Kinseyn raportin jälkeisestä muuttuneesta ilmapiiristä tai Freudin seksuaalisuuden teorioista.

Nimitän Roofin ja Jagosen esittämää kritiikkiä huteran pohjan kritiikiksi. Se kritisoi aieman tutkimuksen huteraa, sortaville logiikoille rakentunutta pohjaa, mutta on ”huteran pohjan kritiikkiä” myös toisella tavalla: se on perustavia käsitteellistämisen mekanismeja kritisoidessaan altis myös oman perustansa ja retoriikkansa kyseenalaistamiselle. Roof ja Jagose käyttävät termejä heteroseksuaalisuus ja lesbous/homoseksuaalisuus sekä ”paremman puutteessa” että ”oireellisina”: he antavat niille omiin tarkoituksiinsa erilaisia merkityksiä, mutta tarkastelevat myös niiden käytön ja käyttöhistorian kautta seksuaalisuutta koskevia puhetapoja ja ideologioita. Tällaisessa lähtökohtaisesti lähtö-

kohtiaan kritisoivassa tutkimuksessa termit ja nimitykset osoittautuvat erityisen kiinnostaviksi.

Jagose toteaa, että seksuaalisuutta koskevien puhetapojen ulkopuolelle pyrkiminen on osa vallasta puhtaasti alkuperän etsimisen fantasiaa, joka taas on osa näitä puhetapoja. Jonkin muun, ”paremman” termin (biseksuaalisuus, ambiseksuaalisuus tms.) ehdottaminen homo/hetero-termien sijaan on siis myös osa tätä fantasiaa. Kysynkin, miten biseksuaalisuus-termin käyttöönotto muuttaisi keskustelua? Entä mitä oikeastaan tapahtuu niissä kohdissa fiktiota ja teoriaa, joissa biseksuaalisen ambivalenssin mahdollisuus näyttäisi nousevan esiin?

SUHDE SISILISKOON

Kaarina Valoaallon *Sisilisko ja minä* (=SJM) -teoksen lähtökohdat ovat ambivalentit sen suhteen, kerrotaanko yhtenäistä tarinaa pysyvistä henkilöistä ja heidän juonellistetusta suhteestaan. Takakansiteksteissä, jotka tulkitsem myös Valoaallon laatimiksi, teos määrittyy ristiriitaisesti romaaniksi, lyhytproosakokoelmaksi tai lyriikaksi. Kaikki on ”minua”, sisäisen monologin variaatiota, ja toisaalta pelkkiä satunnaisia ”rakeisia puristeita”. Teoksen toistuvinta ainesta on minäkertojan ja sisiliskon parisuhteeksi ja rakkaussuhteeksi tulkittava suhde. Tekstin tahallisen ambivalentit piirteet ja lähtökohdat kuitenkin pyrkivät herättämään epäilyksiä siitä, miten suhde kerrotaan: voiko lukija ylipäänsä suhteuttaa saamaansa uutta tietoa aiempaan, vai onko hänen vain hyväksyttävä, että nämä rakkaustarinat kerrotaan miten sattuu?

Teoksessa on erityisen kiinnostavaa se, että eroottis-romanttinen suhde kerrotaan naisen (”Eva Blitz”) ja sukupuoleltaan merkitsemättömän hahmon välille. Parisuhteita koskevissa puhetavoissa suhteen laatu ilmaistaan yleensä sukupuolen kautta. Esimerkiksi naisystävä ei merkitse ystävää, jonka sukupuoli on nainen, vaan kumppania, jonka naissukupuoli mahdollistaa ja selittää kumppanuuden. Parisuhde ja

kohteen sukupuoleen ankkuroituva seksuaalisuus siis määrättävät toinen toisiaan. Vaikka fiktiossa ei käytettäisikään näin suoria ilmaisuja, suhteiden kertominen voi olla samalla tavoin metonymistä⁵. ”Minän” ja ”sisiliskon” tarinassa suhteen laatu ilmaistaan kuitenkin muuten kuin osapuolten sukupuolen tuotteena: kertomalla yhteisestä yksityisyydestä, intiimeistä käytännöistä – teoksen groteskiin huumoriin istuvasti paremminkin yöastian tyhjennyksestä kuin rakastelusta – ja myös rinnastuksilla pariskuntiin ja avioliittoinstituutioon: ”[S]isilisko ajatteli kaikkia niitä häälahjoja jotka me olimme menettäneet” (SJM, 69).

Sisilisko, toisin kuin karhu tai kissa, ei ole niin inhimillistetty eläin, että se helposti sukupuolittuisi. Eräs versio minän ja sisiliskon tarinan alusta kerrotaan näin: ”Sisiliskoa ei oikein voi luokitella. Onko se eläin? Joku voi kysyä. Alun perin sen piti tulla hoitamaan minun talouttani. Mutta pikkuhiljaa se omaksui talossa despoottin roolin” (SJM, 12). Taloudenhoitaja ja despootti, ”feminiininen” ja ”maskuliininen” määre, luovat yhdessä androgyynia hahmoa. Sisiliskosta kerrottuja asioita saatetaan myös toisessa fragmentissa väittää kertojasta. Kun kaksi henkilöä liukuvat välillä yhteen, koko suhteen kuvaus kyseenalaistuu.

Jos sisiliskon tulkitsee koodiksi tai kiertoilmaukseksi, suhde voi näyttäytyä kahden naisen suhteena ja nimeämättömyys kommenttina yhteiskunnallisesti nimettömästä ja lainsuojattomasta statuksesta. Tähän luetaan on aineksia: sisiliskolla symbolina on tiettyjä lesbokonnotaatioita, ja myös maininta siitä, että sisilisko ja kertoja eivät virallisesti muodosta perhettä

vaan ”ruokakunnan” (SJM, 68), on tunnistettavan poliittinen. Näiden viittaussuhteiden rinnalle asettuu kuitenkin muitakin. Teoksen lopussa lainataan Garcia Lorcan runo herra ja rouva Sisiliskosta, jotka ovat kadottaneet vihkisormuksensa. Teos ei ole allegoria, jossa vastavuudet tyhjentyisivät yhteen merkityksensiirtoon, vaan sisiliskon referentit ovat tahallisen ambivalentteja ja todennäköisesti epätasaisesti saatavilla eri lukijoille.

Onko teoksessa kyse sellaisesta biseksuaalisesta suhteesta, jossa toisen sukupuolella ei ole väliä tai se voi olla mikä tahansa? Osittain inhimillisenä toimijana sisiliskolla voidaan tulkita olevan sukupuoli, jota vihjataan, muttei ilmaista avoimesti. Toisaalta kuvatun suhteen sukupuolittuneisuus voi näyttäytyä jonakin, jonka tiedettävyys on hankalaa tai vähemmän tärkeää. Mahdollistaako teos siis biseksuaalisesti ambivalentin luennan? Nähdäkseni mahdollistaa, mutta ei ensisijaista.

Valoaallon teosta on luettu lesboteoksena (ks. esim. Pakkanen 1996, 52, viite 53). Lesbous on siis tieto, jota sisilisko salaa ja vihjaa. Judith Roof puhuu ”sisäisen” ja ”ulkoisen” tiedon, sukupuolen ilmaisun ja sille oletetun perustan, välisestä jännitteestä narratiivissa. Tässäkin narratiivi pyrkii jännitteiden purkautumiseen eli oikean, piilossa olleen tiedon paljastumiseen. Jännite vaatii kuitenkin, että sisäinen ja ulkoinen totuus erotetaan toisistaan ja lopussa paljastuva tieto oletetaan olleeksi jo alussa: sisilisko on siis kaiken aikaa ollut nainen, lukija vain saa siitä vihiä (ennemmin tai myöhemmin) tarinan kuluessa. Valoaallon teos sekä leikkii tällä vihjailemisen ja peittämisen dynamiikalla

5. Leena-Maija Rossin *Heterotehdas*-teoksessaan (2003) esittämät mainoselokuvien analyysit sisältävät runsaasti esimerkkejä siitä, miten pelkkä kuva miehestä ja naisesta aktivoi kertomusvarantomme pariskunnan yhteiselosta ja romanssista. Mainokset leikittelevät tällä kuvastolla ja merkitsevyydellä: esimerkiksi asettamalla mies kohtaamaan toinen mies luodaan tapauksesta ja tulkinnasta riippuen humoristinen umpikuja tai uudenlaisen tarinan mahdollisuus. Jo sukupuolitettujen hahmojen kuvat merkitsevät sukupuolitettua seksuaalisuutta ja suhdetta, vaikka sitä ei erikseen kuvattaisi. Vaikka mainoselokuvan muoto ja visuaalisuus on tiivistä ja mielikuvien on synnyttävä nopeasti, oletan saman koskevan osin ja erilaisin strategioin kaunokirjallista fiktiota.

että kumoaa sen kerronnallisilla ratkaisuillaan. Vaikka sisilisko useimmiten käyttäytyy kuin ihminen, se (ei siis ”hän”) myös makailee aurinkoisella kivellä. Kertoja eläimellistää sisiliskon viittaamalla ihmisen ja eläimen yhteiselon hankaluuteen ja puhumalla nostalgisesti kivistä, jolta löysi sisiliskon. Sisilisko on siis paitsi kiertoilmaus tai tapa kuvata vaikeasti kuvattavaa, myös tällaiseen kuvaamiseen liittyvä viitsi, joka ironisoi tarvetta ensin piilottaa ja sitten paljastaa suhteen ja seksuaalisuuden laatu.

Jagosen mukaan lesbo ei ole tyyppillisesti nainen eikä tyyppillisesti homoseksuaali, vaan jonkinlainen ei-representaatio, se, mitä ei osata kuvitella. Tämän ongelman ratkaiseminen näkyväksi tekemisellä ja paljastamisella on kuitenkin myös ongelmallista, sillä siinä on oletettava jokin representoimistaan edeltävä seksuaalisuus. (Jagose 2002, 3–4, x.) *Sisiliskon ja minun* voi nähdä käsittelevän myös tätä vaikeasti kuviteltavuutta ja nimeämättömän oudoksuntaa: ”Äiti veti minut syrjään ja kysyi koska sinä oikein jätät sisiliskon? Ihmiset jo kyselevät. Ihmettelevät...” (SJM, 50). Ironinen käänne syntyy kuitenkin siitä, että suhteen outoutta ei päästetä palautumaan yksiselitteisesti lesbosuhteen outouteen. Sisiliskon ja kertojan ystävyys on ”alun perinkin epäsuhtaista. Niin kuin lehmä seurustelisi voikukan kanssa” (SJM, 13). ”Lehmä ja voikukka” on metafora metaforalle: teoksen ylenpalttisen kuvallisessa kielessä vertautuminen jatkuu ja metaforisuutta puretaan käsittelemällä metaforia kertomuksen maailman konkretiana. Näin kaapin epistemologiaan kuuluva lausumattomuuden ja homoseksuaalisuuden metonyminen suhde horjuu.

Sisilisko ja minä hyödyntää monenlaisia ambivalentteja strategioita liioitellakseen niitä kerronnallisia käytäntöjä, joissa seksuaalisuutta tuotetaan tiedettäväksi, salatuksi ja paljastettavaksi. Se tarjoaa mahdollisuuksia lesbouden ja naisten välisen suhteen erityisyyden lukemiseen, mutta kieltäytyy samalla kuvaamasta eroottis-romanttista suhdetta sukupuolittamisen tuotteena: suhteen laatu ei selviä sisiliskon sukupuolen paljastuessa, vaan monenlaisten erojen, samuuskien ja ruumiillisuuksien kertomuksena.

MITÄ DIIVASTA VOI TIETÄÄ

Monika Fagerholmin *Diva* (=D) on laaja romaanini, jonka laajuus ei kuitenkaan merkitse niinkään ajallisesti laajaa kestoa kuin kerronnan runsautta. Romaanin päähenkilö on ”kolmetoista, kohta neljätoistavuotias” Diiva, joka kertoo elämästään koululaisena, perheestään ja ystävistään. Tämä toistuva määre, ”tretton år, strax fjorton”, sijoittaa runsaan tapahtumisen näennäisesti hyvin rajattuun aikaan. Diivan neljätoista syntymäpäivää ei koskaan kerrota, vaikka ilmaus ”kohta neljätoista” tuntuisi sitä ennakoivan. Diiva siis on melkein kuin yliluonnollisesti ikuisesti kolmentoista, vaikka kerronta viittaisi vuosien vaihtumiseen. Lisäksi Diiva on ikuisesti tyttö, ei nainen, mikä paitsi linkittää teoksen tyttökuvausten traditioon myös luo siihen välitilan ja mahdollisuuksien tunnun.⁶

Teos ei riko vain juonen kronologiaa vaan laajemmin ajallisuuden rakenteita. Romaanin tyyppillisin aikamuoto on presens, joka kuiten-

6. *Divalla* on suhteensa sekä tytön kehityskertomukseen että tytöille suunnattuun sarjakirjallisuuteen mm. päiväkirja-, koulunkäynti- ja poikaystävä-motiivien kautta. Åsa Stenwall (2001, 205–211) kontrastoi *Divaa* ruotsalaisen tyttökirjatutkimuksen kuvaan tyttökertomuksista, joissa vain esipubertaalisuus tai poikatyttöys takaavat oman tilan. Hän pitää *Divaa* poikkeuksellisenä tytön kehitystarinana, jossa ei ”kesyynnytä” tai kärsitä omasta ruumista. Myös Fagerholmin muissa romaaneissa ja novelleissa on kiinnostavia tyttökuvauskuksia, mutta *Divassa* on erityistä monologimuotoisuus ja päähenkilökeskeisyys, joka suo ambivalenssille runsaammin tilaa.

kin voi viitata paitsi kerronnan nykyhetkeen myös ”menneisiin” ja ”tuleviin” tapahtumiin. Kerronnan rakennetta on analysoitu kahdesta sisäkkäisestä Diiva-kertojasta muodostuvana: kolmetoistavuotiaasta päiväkirjanpitäjästä ja aikuisena taaksepäin katsovasta Diivasta (Kurikka 2005). Tulkitsen kuitenkin kerronnan hetken, menneen ja tulevan suhteet romaanissa, monimutkaisemmiksi. Kokemuksen ja taaksepäin katsomisen, tarkkaillun ja tarkkailevan minän, erottaminen on yksi niistä romaanikirjallisuuden konventioista, joita *Diva* siirtää paikaltaan. Diiva-kertoja antaa ymmärtää, että tulevaisuus on hänen tiedossaan ja tämä jakaa Diivan kussakin hetkessä kahtia, siihen Diivaan, joka toimii tietämättä tulevaa, ja siihen, joka kertoo tietäen. Jako on kuitenkin hetkellinen, eikä sillä ole pysyvää akselia: on mahdotonta sanoa, missä vaiheessa elämäänsä Diiva aloittaa taaksepäin katselun.

Diiva kuvaa itseään esimerkiksi kertomassa tarinaansa aikuisena valokuvamallina toisille malleille. Mallin tulevaisuus ei luennassani kuitenkaan ole kertovan Diivan paikka ja aika, vaan fantasia, jonka kautta Diiva liioittelee narsismiaan. Teoksessa on muitakin kuviteltuja, ristiriitaisia tulevaisuuksia ja menneisyyksiä – Jean Grey -hahmon kautta Diiva viittaakin Marvel-sarjakuviin, joissa tarinalinjoja ja aikatasoja myös on ristiriitaisesti useita. Diiva-kertojalla ei ”todellisuudessa” ole hallussaan sellaista ajallista perspektiiviä, josta käsin kaikki tapahtumat voisi sijoittaa paikoilleen: Diiva ei voi varmaksi kertoa mitään, mutta juuri siksi hän voi kertoa mitä tahansa, myös fantasiaa. Kiipeäminen Kari-tytön hiuksia pitkin on reaalitodellisuudessa epäuskottavampaa kuin kaidetta pitkin liukuminen koulussa, mutta Diivan kerronta sinänsä ei merkitse näitä tapahtumia erillisiin totuudellisuuden luokkiin. Siten ne kaikki aset-

tuvat alttiiksi kysymykselle ”tapahtuiko tämä oikeasti” tai ”tapahtuiko tämä näin”.

Kaisa Kurikka (2005) puhuu *Divasta* romaanina, joka onnistuu olemaan yhtä päättymätöntä keskikohtaa. Teos alkaa kuin keskeltä, viidellä prologilla, joiden tilanteet toistuvat pitkin teosta. Teoksen loppu taas kieltäytyy olemasta Diivan tarinan loppu muun muassa siksi, että Diiva poistuu päähenkilön paikaltaan ja kertoo ”bonustarinoita tulevaisuudesta”, erityisesti Karista. Asiat, jotka Diiva kertoo itsestään teoksen loppupuolella, ovat enimmäkseen vanhempiä muistumia ja kuvitelmia eivätkä siis tilanteita, joihin Diivan tarina päätyisi ja päättyisi. Nämä huomiot alusta, lopusta ja keskikohdasta lyövät narratiivin heteroideologiaa korvalle ja herättävät odotuksia jostakin kumouksellisesta – narratiivisesta yhteistyöhaluttomuudesta, jota Roofkin (1996, xxiv–xxv) ehdottaa narratiivin heteroideologian murtumien paikaksi.

Diivaa voi lukea biseksuaalisena ja ambivalentisti seksuaalisena hahmona myös siitä lähtökohdasta, että hän kuvaa rakkautta ja intiimiyttä naisten/tyttöjen ja miesten/poikien kanssa. Tämä ei kuitenkaan riitä.⁷ Samalla tavalla kuin Annamarie Jagosen *Mrs. Dalloway* -esimerkissä, jossa rakkaus naisiin on sijoitettu menneisyyteen, ikuisesti vain muistettavaksi, myös Diivan suhde Gabriellaan kerrotaan teoksessa tyypillisimmin jo menneenä. Tämä uhkaa esittää suhteen sekventiaalisesti heteroseksuaalisuudesta erotettuna. Sellaiset tunnistettavat ilmaisut kuin Leosta käytetty ”poikaystävä” ja Danielista käytetty ”ensirakkaus” saattaisivat sijoittaa miesten ja naisten väliset suhteet sille Roofin mallissa hedelmälliselle paikalle, jolle samansukupuoliset suhteet ovat vain jännittävää alkusoittoa. Kun seksuaalisuus nähdään sidoksissa narratiiviin ja ennen-jälkeen -rakenteisiin, *Divan* poikkeuksellinen ajallisuus ja

7. Hyvin suorakaana seksuaalisen molemmuuden ilmaus ei itsessään takaa luentaa biseksuaalisuudesta. Esimerkiksi Åsa Stenwall (2001, 205) toteaa, että Diiva rakastaa miehiä ja ruokaa, vaikka *Divassa* esiintyvä ja varioituvaa ilmaus on nimenomaan ”och lika mycket som jag älskar mat älskar jag [...] mannen och kvinnorna” (D 25, lihavointi alkuperäinen).

kerronta voi kuitenkin mahdollistaa myös poikkeuksellisen kertomuksen seksuaalisuudesta. Menneen, tulevan ja nykyisen paikaltaan siirtyminen vie pohjaa dynamiikalta, jossa liikuttaisiin kohti (alkuperäistä) aitoa valheellisuuden kautta. Myös narratiivin lopussa saavutettava hallinta ja tieto itsestä ja seksuaalisuudesta kumoutuu, kun lopussa ei päädytä mihinkään keski-kohtaa kummempaan.

Myös Diivan kerronnan siteeraavuus on kumouksellista: Diivan uusi, upea ja erilainen hahmo syntyy vanhoista, jopa kuluneista tyttöreprentaatioiden aineksista sekä niiden eräänlaisesta ylijäämästä (Kurikka 2005). Se merkitsee myös heteroseksuaalistetun naisihanteen viemistä utooppisiin ja liioitteleviin äärimmäisyyksiin. Leon ja Danielin hahmot asettuvat perinteen ja oletusten mukaisille paikoille, joihin liittyy intertekstuaalista parodisuutta, kuten Leon elokuvaohjaajafantasioissa tai Danielin pateettisissa pyristelyissä aviorikossessaan. Toisaalta valtasuhteiden traagisuus ei jää piiloon, vaan Diiva toteaa, ettei rakkauden kahlitsemattomuus välttämättä ole niin hyvä asia (D, 15). Keskeiseksi kustakin suhteesta nousee äkisti heräävä, polymorfinen ja ambivalentti HALU, jonka voi nähdä tyttöreprentaatioiden ylijäämänä.

Diivan elämän tärkeimmät työt ovat Gabriella ja Franses. Diiva väittää toistuvasti, että on jo onohanut Gabriellan tai ainakin kohta onohattamassa. Toisto herättää epäilyjä, ja Diiva toteaa kerran, että sitä (onohattamista) hänen ei ehkä koskaan olisi pitänyt tehdä (D, 123). Myös Gabriellaa kohtaan Diiva tuntee HALUA, ja tässäkin suhteessa on läsnä roolituksia ja intertekstejä, kuten Ofelian ja Lucian puvut ja hahmot. Erona miessuhteiden interteksteihin ”Ofelian ja Lucian” tarinaa ei löydy sellaisenaan aiemmin kerrottuna. Silti suhteissa on läsnä myös tyttökirjallisuuden vakiomateriaalia, kuten Gabriellan lahjoittama päiväkirja tai Diivan ja Fransesin kortisto mahdollisista poikaystäväistä.

Diiva kuvaa suhdettaan Fransesiin sanomalla, että tämä on ainoa, jonka kanssa hän ei

makaa, ja juuri se on suukkojahalauslintujen (”pussochkrämfläglar”, tavalliset tytöt) mukaan todiste aidosta rakkaudesta (D, 62—63). Kielto asettaa Fransesin erikoisasemaan, toteutumattomaksi ja kaivatuksi. Myös Gabriellaa liittyy toteutumattomuutta: Diiva miettii, mitä Gabrielin kanssa voi tehdä, kun on poistunut tyttöjen vessasta, ja voiko Gabriella edes olla olemassa päivänvalossa (D, 293). Vaikka Diiva kertookin itsensä itseriittoiseksi ja rajattomaksi, teos ei aseta eri- ja samansukupuolisia suhteita symmetrisiksi vaihtoehdoiksi vaan kuvaa niihin liittyviä erilaisia mahdollisuuden tiloja.

Osa tätä epäsymmetriaa on pariin kertaan toistuva kielto ”jag är INTE lesbisk” tai ”vi ÄR inte lesbiska”. Eräänlaisena selityksenä Diiva kuitenkin jatkaa, ettei hän ole mikään seksuaalinen suuntautuneisuus ja että hänen seksuaalisuutensa on määritelmän mukaan villi ja vapaa. (D 84–85, 248.) Nämä lauseet herättävät kaksi kysymystä: miksi seksuaalisuuksista vain lesbous kielletään? Miten määrittelemättömyys voi tulla määritteleväksi ominaisuudeksi? Nämä kysymykset ja niiden mukana kysymys Diivan seksuaalisuuden kuvauksen kumouksellisuudesta jäävät luennassani osin avoimiksi. Ne voivat merkitä logiikkaa, jossa heteroseksuaalisuuden suora kielto merkitsisi Diivan lesboksi, marginaaliselle ja selkeästi erottuvalle paikalle, mutta lesbouden kielto ei riitä merkitsemään häntä heteroseksuaaliksi. Heteroseksuaalisuuteen otetaan epäsuorasti etäisyyttä erottautumisena ”suukkojahalauslinnuista” ja ”kiekkoarjen” roolituksesta.

Diivan paradoksaalinen julistus määrittelemättömyydestä taas voi merkitä parodioivaa asennetta seksuaalisuuden tietämiseen. Diiva kyseenalaistaa paitsi vaihtoehdot, lesbouden ja (hetero)normaalisuuden, myös ”tietämisen” ja mahdollisuuden saavuttaa tieto seksuaalisuudesta. Voimmeko todella tietää tämän kaiken yhdestä työstä, voiko tämä kaikki ristiriitainen ja utooppisen runsas tieto olla totta? Diivahan ”syntyy” nelmasta, joka lukijan kehoitetaan silmät suljettuina itselleen luomaan (D, 11). Diiva ei silti ole ainoastaan ei-vakavastiotettava

ja kuvitteellinen, vaan kertomuksissa ja yksityiskohdissa on paljon tunnistettavaa ja elettyyn arkeen kiinnittyvää. *Diva* siis herättää tärkeitä kysymyksiä siitä, miksi ylijäämän on oltava ylijäämää ja miksi ambivalenssia voi ilmaista vain (tai tehokkaimmin) fantasiana.

ULOSTULOKELVOTTOMUUS JA RISTIRIITAINEN UHKAUVUUS

Sisilisko ja minä ja *Diva* -luentojeni perusteella runsas kerronta, toisto, ristiriitaisuus ja kerronnallinen itsetietoisuus mahdollistavat biseksuaalisen ambivalenssin lukemisen. *Divan* moninaiset seksuaalisuuden maamerkit tuottivat lopulta enemmän mahdollisuuksia biseksuaalisen ambivalenssin lukemiseen kuin *Sisiliskon ja minun* sukupuolen merkeistä pidättäytyvä kerronta. Toinen tärkeä huomio syntyy luentojen törmäyttämisestä Jagosen ja Roofin käsitteistöön: narratiivin ja *sequencen* käsitteet toimivat metodologisesti pohdittaessa sitä, miten teokset voisivat kertoa biseksuaalisuudesta ja mitä rajoja niiden tulee silloin ylittää. Samalla narratiivin ja sekventiaalisuuden logiikat, ja osittain myös se retoriikka, jolla Roof ja Jagose niitä kuvaavat, kuitenkin koko ajan pienentävät biseksuaalisen ambivalenssin tilaa.

Annamarie Jagose (2002, 68–75) käyttää termiä naimakelvottomuus (*unmarriageability*) kuvaamaan sitä kulttuurisen ymmärrettävyyden eroa, joka Henry Jamesin *Bostonilaisten* kahden kilpakosijan, Oliven ja Basilin välillä vallitsee. Samantapaisen metaforan voisi rakentaa kuvaamaan lesbouden ja biseksuaalisuuden erilaista ymmärrettävyyttä viimeaikaisissa seksuaalisuuteen liittyvissä puhetoissa. Näitä ilmaisemisen ja salaamisen mahdollisuuksia voisi kuvata termeillä ”ulostulokelpoisuus” ja ”ulostulokelvottomuus”. Ulostulokelpoisuus kuvaa erityisesti kerronnallista tiedettävyttä, mah-

dollisuutta kertoa tunnistettava ulostulotarina.

Ulostulo on kaapin epistemologiaan liittyvä metafora, joka merkitsee salatun seksuaalisen tiedon paljastamista. Kaapin epistemologia ei kuitenkaan merkitse vain sitä, että jotakin ei sanota tai tiedetä, vaan ei-sanominen ja artikuloimattomuus on myös itsessään tietämisen tila, aivan tietynlainen hiljaisuus. (Sedgwick 1990, 3.) Kaapissa oleva tieto seksuaalisuudesta on salaista, vihjattua ja epätietoisuuden ympäröimää. Vihjauksissa ja epätietoisuudessa taas on myös ambivalenssia. Koska jako kaapin sisä- ja ulkopuoleen on kuitenkin osa kaksijakoista, homo/hetero -vastakohtaisuuteen linkittyvää tiedon verkostoa, myös tämä ambivalentti tieto palautuu kaapin kieliopissa kaksijakoisuuteen; vastakohtaisuuksien epävakaisuus ei merkitse niiden vaikutuksen vähenemistä (mt. 10–11). Salattu ja paljastettu tieto seksuaalisuudesta on juuri tietoa homoseksuaalisuudesta, ja biseksuaalisuuden on tällöin vaikea tulla edes vihjatuksi saati paljastetuksi.

Annamarie Jagosen luennoissa biseksuaalisesta ambivalenssista tulee paljonpuhuva hiljaisuus: se, mitä jaksollisuuden logiikka estelee ja joka siitä huolimatta tai sen vuoksi syntyy, ja se, mitä Jagosen luenta syystä tai toisesta ei nimeä, vaikka samalla tuottaa sen analyysin. Judith Roofin luenta moninaisuuden mahdollisuuksista, jotka artikuloidaan vain kumottavaksi, kuvaa myös biseksuaalista ambivalenssia, muttei tällä nimellä. Biseksuaalisuuden nimeämättä jättäminen tuntuu Roofin ja Jagosen argumenteissa pyrkivän vahvistamaan lesbouden asemaa sinä paikkana, josta käsin seksuaalisuuden hierarkiat ja epäsymmetriat voi nähdä. Biseksuaalisuuden paikka queertutkimuksen ja lesbofeminismin puhetoissa onkin ollut osittain ongelmallinen. Biseksuaalisuuden kategorian on kaksijakoisuudessaan (bi) koettu vahvistavan homo/hetero -oppositiota – biseksuaali-

8. Termeillä ”biseksuaalisuus” ja ”queer” oli 90-luvun alussa rinnakkaisia käyttötapoja termeinä, jotka voisivat tarjota uudenlaisia katsomispaiikkoja (Goldman 1996, 176). Queer määriteltiin siis radikaalina

suus-termiä ei siis ole nähty samalla tavoin queeristi paikaltaan siirtyneenä kuin lesboutta.⁸ Tämän ristiriitaisen uhkaavuuden vuoksi biseksuaalisuuskin pitäisi saattaa huteralle pohjalle, keskusteltavaksi ja luettavaksi ambivalentteine merkityksineen ja outoine kerronnallisuksi-neen.

Ambivalentit kerronnalliset strategiatkaan eivät ole yksinomaan viattomia ja vapauttavia. *Sisilisko ja minä* sekä leikkii sukupuolen ilmai-semattomuudella että tulee rakentaneeksi siitä seksuaalisen tiedon tuottamisen logiikoiden mukaisesti peitetyn ja vihjaillun salaisuuden. *Divan* tyttökuvitelmä on paitsi utooppisen itseriittoinen myös traaginen, eli kahtalainen vastaus kysymykseen siitä, voiko kerronnalla

rikkoa kerronnan ja normittavuuden ehtoja. Traagisuus ei tosin vesitä poliittisuutta. Sama-ten ambivalenssi on aina (ambivalentisti!) sekä kaksijakoisuuden haastamista että sen toista-vaan käyttämistä: tasapainoilua ja rajojen ylittä-mistä, joka piirtää rajat uudelleen ja on riippu-vainen niistä. Siksikin sen lukeminen on niin kiinnostavaa.

FL Pauliina Haasjoki tekee ambivalenssia ja biseksuaalisuutta suomalaisessa 1900-luvun naiskirjallisuudessa pohtivaa väitöskirjaa Turun yliopiston kotimaisen kirjallisuuden oppiaineessa.

pamaha@utu.fi

KIRJALLISUUS

- ...Ault, Amber 1996: Hegemonic discourse in an oppositional community: Lesbian feminist stigmatization of bisexual women. Teoksessa Beemyn, Brett & Eliason, Mickey (toim.): *Queer Studies: A Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Anthology*. New York University Press, New York and London, 204–216.
- ...Dollimore, Jonathan 1997: Bisexuality. Teoksessa Medhurst, Andy & Munt, Sally R. (toim.): *Lesbian and Gay Studies. A Critical Introduction*. Cassell, London and Washington, 250–260.
- ...Garber, Marjorie 2000: *Bisexuality & The Eroticism of Everyday Life*. Routledge, New York.
- ...Goldman, Ruth 1996: Who is that queer queer? Exploring norms around sexuality, race and class in queer theory. Teoksessa Beemyn, Brett & Eliason, Mickey (toim.): *Queer Studies: A Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Anthology*. New York University Press, New York and London, 169–182.
- ...Fagerholm, Monika 1998: *Divan. En uppväxts egna alfabet med docklaboratorium (en bonusberättelse ur framtiden)*. Söderström & C:o, Helsingfors.
- ...Foucault, Michel 1999: *Seksuaalisuuden historia*. Suom. Kaisa Sivenius. Gaudeamus, Helsinki.
- ...Hekanaho, Pia Livia, Lassila, Anna, Mustola, Kati & Suhonen, Marja (toim.): *Uusin silmin. Lesbinen*

katse kulttuuriin. Yliopistopaino, Helsinki.

...Jagose, Annamarie 2002: *Inconsequence. Lesbian Representation and the Logics of Sexual Sequence*. Cornell University Press, Ithaca & London.

...Kangasvuo, Jenny 2001: ”Vapautta, kärsimystä ja mahtava etuoikeus”. Suomalaisen biseksuaalien määrittelyt biseksuaalisuudesta vuosituuhannen vaihteissa kulttuurimalliteorian avulla tarkasteltuina. Pro gradu -tutkielma. Kulttuuriantropologia. Oulun yliopisto, Oulu.

...Kekki, Lasse 2004: Pervot pidot. Johdanto homo-, lesbo- ja queer-kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa Kekki, Lasse & Ilmonen, Kaisa (toim.) *Pervot pidot. Homo-, lesbo- ja queer-näkökulmia kirjallisuudentutkimukseen*. Like, Helsinki, 13–45.

...Kekki, Lasse & Ilmonen, Kaisa (toim.) 2004: *Pervot pidot. Homo-, lesbo- ja queer-näkökulmia kirjallisuudentutkimukseen*. Like, Helsinki.

...Kurikka, Kaisa 2005: ”Tytöksi-tulemisen tilat. Monika Fagerholmin *Divan* utopistisena tekstinä.” Artikkelikäsitteily.

...Pakkanen, Johanna 1996: Hänen ruusuiset käsi-vartensa – missä kulkevat Suomen lesbokirjallisuuden rajat? Teoksessa Hekanaho, Pia Livia, Lassila, Anna, Mustola, Kati & Suhonen, Marja (toim.): *Uusin silmin. Lesbinen katse kulttuuriin*. Yliopisto-

siirtona suhteessa ”lesbouteen” ja ”homoseksuaalisuuteen”, mutta samalla siitä tuli myös näiden termien metonymia – Lasse Kekin sanoin ”tänään valtaosa harjoitetusta homo- ja lesbotutkimuksesta kutsuu itseään queer-tutkimukseksi” (Kekki 2004, 44). Amber Ault (1996) ja Ruth Goldman (1996) analysoivat lesbofeminismin ja queer-teorian puhetapoja osittain biseksuaalisuutta torjuvina: biseksuaalisuus uhkaa heikentää lesboutta vastarinnan paikkana asettumalla rajat ylittäväksi kategoriaksi, ja toisaalta sen on ”kolmantena kategoriana” pelätty lujittavan sitä kaksijakoisuutta, jota queer-käsitteellä puretaan.

paino, Helsinki, 38–65.

...Roof, Judith 1998: *Come as you are. Sexuality and narrative*. Columbia University Press, New York.

...Rosenberg, Tiina 2004: Tintomara. Queerteatraalinen luenta C.J.L. Almqvistin romaanista *Kuningattaren jalokivikoru*. Teoksessa Kekki, Lasse & Ilmonen, Kaisa (toim.): *Pervot pidot. Homo-, lesbo- ja queer-näkökulmia kirjallisuudentutkimukseen*. Like, Helsinki, 93–119.

...Rossi, Leena-Maija 2003: *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Gaudeamus, Helsinki.

...Rust, Paula C. 1996: Sexual identity and bisexual identities: The struggle for self-description in a changing sexual landscape. Teoksessa Beemyn, Brett &

Eliason, Mickey (toim.): *Queer Studies: A Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Anthology*. New York University Press, New York and London, 64–86.

...Sedgwick, Eve Kosofsky 1990: *Epistemology of the Closet*. University of California Press, Los Angeles.

...Stenwall, Åsa 2001: *Portföljen i skogen. Kvinnor och modernitet i det sena 1900-talets finlandssvenska litteratur*. Schildts, Esbo.

...Valoaalto, Kaarina 1991: *Sisilisko ja minä. Eva Blitzin tarina*. Kirjayhtymä, Helsinki.

...Zimmerman, Bonnie 1985: What has never been: An overview of lesbian feminist criticism. Teoksessa Greene, Gayle & Kahn, Coppelia (toim.): *Making a Difference: Feminist Literary Criticism*. Methuen, London, 177–210.

WHAT DO YOU KNOW ABOUT MY STORY? BISEXUAL AMBIVALENCE AND QUEER READING

In this article, I ask how bisexual ambivalence could be narrated and read in fiction. I also ask how the study of bisexuality and ambivalence is or could be part of the theory and practices of queer reading. I take up questions of knowing and hinting at sexuality in relation to narrativity and the “epistemology of the closet”. I argue that many interesting and critical approaches to the hierarchical dichotomies of sexuality are on the one hand useful for the conceptualisation of bisexual ambivalence and on the other hand they rhetorically disregard it or hinder its discussion.

I give two alternative and hypothetical answers to the question of the possibilities of narrating ambivalence: the production of knowledge of “neither of the two” or of “both of them”. To compare and study these possibilities, I read two Finnish works of fiction, Kaarina Valoaalto’s *Sisilisko ja minä* and Monika Fagerholm’s *Diva*. Furthermore, I suggest that a sexually ambivalent narrative also calls for a special narrative self-consciousness and questioning of the possibilities of “knowing” through a dislocation of narrative and sequential constructions.